

Секция «Психология»

**Жизненная компетентность как ресурс автобиографического
антиципирования**

Шестопалова Екатерина Николаевна

Аспирант

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Факультет
психологии, Днепропетровск, Украина

E-mail: shestopalovae@mail.ru

Жизненные перспективы, проекты отражают наполненную индивидуальными смыслами жизненную философию личности. Современное постиндустриальное общество с его многовекторностью жизненных укладов ставит личность в ситуацию выбора модели жизненного пути, на основании которого она осуществляет автобиографическое антиципирование. Сфера личной ответственности при антиципировании и прогнозировании личного будущего остается одной из труднейших задач ранней взрослости. Хотя прогностика уже выделилась как отдельная отрасль знаний, вряд ли можно констатировать проникновение этих знаний в обыденное сознание. Ряд авторов отмечают возрастающую инфантилизацию, возникновение понятия «поколение - бумеранг», в котором отражено явление возврата молодых людей после университета под родительскую опеку. Возраст вступления в брак и рождения первого ребенка неуклонно отодвигается. Происходит сдвиг в сторону иррациональных механизмов прогнозирования. Иным аспектом проблемы является противоречие: между планированием будущего и неоптимальными стратегиями его достижения, что понимается рядом ученых как феномен жизненной некомпетентности (Л.В.Сохань, Т. М.Титаренко). В свою очередь, под автобиографической антиципацией понимается способность, процесс и продукт антиципирования человеком своего личного будущего, определение собственных жизненных перспектив, целевой и смысловой структуры жизни, планирование и прогнозирование дальнейшего жизненного пути (И. Г. Батраченко, 2009). В результате искажений этого процесса возникают кризисные явления, описанные в различных теориях и концепциях (ноогенные неврозы, биографические кризисы). *Жизненная компетентность* понимается как необходимая индивидуальная составляющая процесса самоопределения и самоосуществления личности, включающая ряд требований к организации и проживанию индивидуальной жизни (потребность сохранять связь с родом, традициями, предками). Феномен «ЖК» содержит дилемму выбора между существующими в социуме требованиями и собственными потребностями, ценностями личности (Л. В. Сохань, 1996, М.Д.Степаненко, 2006, Т.М. Титаренко, 2005). Смежное понятие *ролевой компетентности* трактуется как совокупность способностей и умений решать жизненные задачи, связанные с ролевым взаимодействием (П. П. Горностай, 2007).

Исходя из содержания и внутренней связи вышеуказанных понятий, мы предполагаем, что в основе жизненного выбора (жизнетворчества) лежит неоднозначная связь между автобиографической антиципацией и жизненной компетентностью. Соответственно мы ставим следующие задачи исследования: выделение стратегий антиципирования в масштабе прогнозирования жизненного пути, анализ имплицитных репрезентаций жизненной компетентности, сопоставление субъективных репрезентаций жизненной компетентности и репертуара жизненных ролей личности.

Процедура експеримента. Для виділення характеристик антиципування очікуваних подій життєвого шляху використовувалась серія психорисунків («Мій життєвий шлях») в поєднанні з біографічним інтерв'ю. Дослідження психологічного змісту життєвої компетентності ми здійснювали на основі аналізу фольклорних і авторських паремій в три етапи: 1) Q-сортування списку українських і російських паремій про життя і компетентності людини; 2) Q- сортування списку статусів в соціальних мережах, що відображають уявлення користувача мережі про життєву компетентність, обраних і ранжованих респондентами; 3) ролєва компетентність оцінювалась за допомогою тесту «Репертуар життєвих ролей» (РЖР). Вибірка складала 157 осіб. (96 жінок, 61 чоловік.) в віці від 18 до 32 років.

Результати експеримента: 1) контент-аналіз списків паремій дав наступні результати: в уявленнях про життєву компетентність при трактуванні українських паремій присутня ідея досягнення участі (отождествлення з оточенням) і ідея прийняття долі. При трактуванні російських паремій «життєва компетентність» представляє собою олицетворення розуміння життя крізь призму досвіду і «укоління мирських пристрастей». На нашу думку, це суттєве змістовне відміння етнопсихологічних уявлень про життєву компетентність. 2) Аналіз результатів Q-сортування переліку авторських паремій дозволив виділити наступне: «ЖК» включає фактори: «признання-відхилення», «оптимізм - песимізм», «приналежність-самотність», «навички захистити себе». 3) Порівняння результатів контент-аналізу фольклорних і авторських паремій дало наступні результати: феномен «ЖК» в авторських пареміях описується досліджуваними в контексті «владання – подолання». Суттєве відміння семантики авторських паремій в їх орієнтованості на теперішнє, з опорою на досягнення престижу і відхилення програшу в суб'єктивній картині життєвого шляху. 4) Аналіз матриці даних репертуару життєвих ролей (РК) за параметрами методики дає можливість констатувати збіги параметрів конструкту «ЖК» авторських паремій і репертуару життєвих ролей ідеалу Я: в досліджуваній вибірці виділена суперечлива тенденція до прийняття домінування і відхилення. 6) При дослідженні специфіки антиципування в зв'язі з життєвою і ролєвою компетентністю виділені наступні деструктивні тенденції: успадкування моделі батьківського життєвого шляху, що включає повторення травматичних переживань, ухилення від ситуації, що проявляється в инфантилізації, прокрастинації, гри з вибором або як випадковістю, або як передвизначеністю.

Висновки. Аналіз психосемантичних особливостей уявлень про життєву компетентність, дозволив описати змістовні характеристики феномена. Срез імпліцитних уявлень про життєву компетентність на основі авторських паремій дозволив виділити динаміку і розходження традиційного і сучасного контексту життєвої компетентності. Дослідження зв'язу життєвої компетентності і антиципування на основі психосемантичних репрезентацій виявило специфіку прогнозування в ситуації вибору. Порівняння з показателями репертуару життєвих ролей дозволило екстраполувати специфіку прогнозування на автобіографічний рівень антиципування.

Література

1. Батраченко І. Г. Психологія розвитку антиципуції людини. Дн., 2009.

2. Горностай П. П. Личность и роль: ролевой подход в социальной психологии личности. К., 2007.
3. Життєві кризи особистості.: [за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова]. К., 1998.
4. Кроник А. А. Ахмеров Р.А. Каузометрия: Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути. М., 2003.
5. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії:[за ред. Т. М. Титаренко]. К., 2005.
6. Петренко В. Ф. Основы психосемантики. СПб., 2005.
7. Сонди Л. Судьбоанализ. – М., 2007.